

O RELIGIJNEJ FORMACJI LUDZI DOROSŁYCH

Zagadnienie formacji osób dorosłych posiada istotne znaczenie dla odnowy duszpasterskiego stylu działania Kościoła. Jego aktualność ściśle związana jest z dynamicznym rozwojem oświaty dorosłych, która wychodzi naprzeciw zapotrzebowaniom ludzi próbujących dostosować się do szybkości przemian w świecie, która jednak nie potrafi odpowiedzieć na wszystkie realne pytania współczesnego człowieka. Dlatego Kościół składa nową propozycję ewangelizacji (czy propozycję nowej ewangelizacji), dzięki której chce człowiekowi udzielić podstawowych narzędzi dla pełnego zrozumienia jego egzystencji i uczynienia jej wartościową. W zamierzeniu Kościoła katecheza dorosłych jest w stanie umożliwić współczesnym ludziom poznanie Chrystusa, który napędza sensem wszelki rozwój. Przynosi ona zatem światu zaproszenie do integralnego rozwoju.

1. Katecheza dorosłych w starożytności i obecnie

Spojrzenie na katechezę pierwotnego Kościoła pozwala stwierdzić, że była ona podstawowym zadaniem wspólnot chrześcijańskich, które włączyły ją w proces dojrzewania wiary i osiągnięcia pełni człowieczeństwa¹. Było to nauczanie wpisane w cały kontekst wydarzeń, sytuacji, okoliczności, którymi żyli ludzie dorośli. Oni też byli pierwszymi adresatami katechezy ze względu na odpowiedzialność za rozwój wiary, jaka na nich spoczywała. Byli pierwszymi sprawcami wcielania się Ewangelii w poszczególne kultury świata, który sami tworzyli. W tym czasie katecheza dorosłych miała swe szczególne i najbardziej właściwe miejsce w rodzinie oraz w katechumenacie kościelnym². Dlatego podstawowymi formami katechezy dorosłych były katecheza rodzinna i katechumenalna. Równoległe z katechezą katechumenów, w starożytności prowadzono także nauczanie ogółu dorosłych ochrzczonych, które było kontynuacją i pogłębieniem katechezy katechumenalnej, a które przybierało

---

¹ Por. R. Murawski, *Wczesnochrześcijańska katecheza. Do Edyktu Mediolańskiego* – 313 r., Płock 1999, s. 20-21.

² Por. K. Wawrzynek, *Katechizacja dorosłych*, „Katecheta” 6(1986), s. 244-246.

postać katechezy liturgicznej³ Katecheza dorosłych stanowiła integralną formację, obejmującą całokształt życia chrześcijańskiego i uzdalniającą człowieka dorosłego do żywego apostołstwa (najpierw wewnątrz wspólnoty, potem także wobec świata). Dawała nie tylko podstawy dojrzałej wiary, ale konsekwentnie prowadziła chrześcijanina do jej pełni, określając jednocześnie, jak odwoływać się do wiary w codziennej egzystencji⁴ Proponując prawdziwą pedagogię wiary, stanowiła kompletną inicjację chrześcijańską w życie Kościoła.

Współczesny powrót do źródeł wiąże się z przejęciem takiego charakteru formacji chrześcijańskiej, który wyznacza *drogę doskonałości*. Katecheza dorosłych staje się postulatem stałego wychowania do wiary dojrzałej⁵ Dlatego jest ściśle związana z formacją permanentną przez całe życie, obejmując zadanie pogłębiania świadomości chrztu. Istnienie wspólnoty chrześcijańskiej umożliwia proces nieustannego wtajemniczenia w doświadczenie żywej wiary. Wspólnota zapewnia ciągłość katechezie, napełnia ją dynamizmem eklezjalnym: w parafii i w rodzinie katecheza permanentna znajduje najbardziej odpowiednie środowisko wychowania wiary dojrzałej⁶ Ponieważ istotnym elementem tego wychowania jest doświadczenie wiary, wzorem katechezy permanentnej jest katechumenat chrzcielny: katechumenat domowy i parafialny. Przywrócenie katechumenatu uprzytamnia wewnętrzną dynamikę procesu stawania się dojrzałym chrześcijaninem we wspólnocie eklezjalnej oraz budowania dojrzałych wspólnot chrześcijańskich. Dojrzała wiara stanowi jeden z podstawowych celów tego procesu. Nie posiada ona charakteru linearnego, lecz jest dynamicznym wzrastaniem ku pełni. Osiągnięcie dojrzałej wiary nie jest też równoznaczne z kresem życia chrześcijańskiego, a stanowi tylko jeden z jego etapów⁷ W tym znaczeniu chrześcijanin dorosły to ten, który osiągnął prawdziwą dojrzałość wiary na określonym etapie swojego rozwoju osobowego, i który potrzebuje formacji wiary przez całe życie.

³ Por. Z. Czerwiński, *Katechizacja dorosłych*, „Ateneum Kapłańskie” 70(1978) 5, s. 409.

⁴ Por. R. Niparko, *Katecheza dorosłych. Zarys teorii*, Poznań 1987, s. 268-270.

⁵ Por. J. Szańca, *Katecheza prowadząca do wiary dojrzałej*, „Homo Dei” 46(1977) 3, s. 178-180.

⁶ Por. J. Gracla, *Katechizacja dorosłych poprzez katechizację rodziców*, „Katecheta” 5(1981), s. 217; tenże, *Znaczenie katechezy dorosłych*, „Katecheta” 4(1989), s. 163-164; K. Ołdziejewska, *Podstawowe zagadnienie katechezy dorosłych*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 17(1984), s. 78; H. Wistuba, *Problem katechizowania rodziców*, „Katecheta” 5(1981), s. 259-260.

⁷ Por. W. Jacher, *Perspektywy integralnego rozwoju*, „Znak” 12(1969), s. 1552-1559; M. Pisarzak, *Wychowanie do dojrzałości chrześcijańskiej*, „Katecheta” 4(1972), s. 169-172; M. Chymuk, *Dorastanie do dojrzałości*, „Horyzonty Wiary” 6(1995) 4, s. 4-10.

Wewnętrzna odnowa wspólnoty chrześcijańskiej stawia ją w nowej roli wobec świata. Kościół odnajduje w katechezie dorosłych dojrzały sposób na włączenie się w integralny rozwój świata i człowieka. Nie tylko dostrzega wartość głoszonej przez siebie nauki, ale zaprasza do dialogu, poprzez który proponuje rozwiązanie trudnych problemów społecznych czy – bardziej ogólnie – cywilizacyjnych⁸. Dorosły chrześcijanin, przez całe życie odnajdujący motywy uzdalniające go do poszerzania perspektywy dojrzałej wiary, staje się twórcą kultury życia i przekształca obecne struktury życia tak, aby umożliwiły pełny rozwój rodzinie ludzkiej. Świeccy, którzy posłani są przez Chrystusa do świata, aby być sprawcami tego rozwoju, potrzebują stałego wsparcia, towarzyszenia ze strony wspólnoty chrześcijańskiej. W niej bowiem nabierają wewnętrznego przekonania o konieczności doskonalenia siebie i świata oraz zdobywają odpowiednią kompetencję dla realizacji kontynuacji dzieła stworzenia i zbawiania świata przez Boga⁹. Katecheza uzdalnia człowieka dorosłego do wzięcia odpowiedzialności za to dzieło. W tym sensie stanowi ona także rolę inspirującą, a zarazem krytyczną wobec zachodzących przemian cywilizacyjnych i kulturowych. Na tym polega ewangeliczny sposób życia dojrzałego chrześcijanina w świecie¹⁰. Jednak rozwiązanie choćby największych problemów społecznych nie stanowi jeszcze o osiągnięciu dojrzałego stopnia dialogu ze światem, pozwala dopiero na to pokonanie rozdźwięku, jaki tworzy się pomiędzy wiarą a kulturą. Przywracanie jedności dokonuje się dzięki integrowaniu tych obszarów życia ludzkiego poprzez włączenie katechezy dorosłych w refleksję kulturową każdej epoki. Konieczna jest dogłębna analiza i interpretacja egzystencjalnych pytań człowieka, który

---

⁸ Por. A. Exeler, D. Emeis, *Reflektierter Glaube – Perspektiven, Methoden und Modelle der Theologischen Erwachsenenbildung*, Freiburg-Basel-Wien 1970, s. 107; M. Majewski, *Idee przewodnie katechezy dorosłych*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 24(1977), s. 165; J. Nowaczyk, *Katecheza dorosłych*, „Katecheta” 4(1972), s. 107-108; J. Gracla, *Perspektywy katechizacji dorosłych*, „Katecheta” 1(1985), s. 27-29; J. Majka, *Problem katechizacji dorosłych na tle współczesnej rzeczywistości religijno-społecznej*, w: B. Bejze (red.), *W służbie Ludowi Bożemu*, Poznań-Warszawa 1983, s. 456-457; H. Bednorz, *Katecheza dorosłych*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 5(1972), s. 5.

⁹ Por. A. Exeler, D. Emeis, *Reflektierter Glaube...*, dz. cyt., s. 88; M. Marczewski, *Osoba a wspólnota w procesie urzeczywistniania się Kościoła*, w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, red. K. Misiaszek, Warszawa 2002, s. 15 nn; *Katecheza dorosłych – diagnoza sytuacji. Od teorii do praktyki*, „Katecheta” 6(2002), s. 45.

¹⁰ Por. A. Exeler, D. Emeis, *Reflektierter Glaube...*, dz. cyt., s. 121; J. Nowaczyk, *Katecheza dorosłych...*, dz. cyt., s. 108.

nieustannie dąży do poprawy swojego losu i wysuwa nowe rozwiązania swoich problemów¹¹

2. Cele i zadania katechezy dorosłych

Wraz z podjęciem przez Kościół odpowiednich kroków, aby w jakiś sposób uczynić katechezę dorosłych centralnym zagadnieniem swojej odnowy wewnętrznej, wyznacza się tej katechezie odpowiednie cele i zadania. Najważniejszym z nich jest zdobywanie dojrzałości związanej z rozwojem osobowym i pełnią wiary¹². Ze względu na Chrystusa, który wyznaczył swym uczniom miarę tej dojrzałości, mówi się w dokumentach o komunii z Chrystusem. Osiągnięcie tego ideału możliwe jest w oparciu o integralny wzrost całej ludzkiej osoby: a więc sfery fizycznej, psychicznej i duchowej. Jakkolwiek rozwój religijny posiada swą własną specyfikę, prawdziwa doskonałość osobowa zależy od włączenia go w proces wzrostu całej osoby ludzkiej; koncepcja personalistyczna leży u podstaw katechezy dorosłych¹³. Dlatego w dokumentach Kościoła, które ograniczają się do opisu drogi rozwoju wiary, często odsyła się czytelnika do dorobku nauk humanistycznych. Charakterystyka dojrzałej wiary uwypukla znaczenie nawrócenia jako siły wyzwalającej autentyczny wzrost wiary i dojrzewanie chrześcijanina ku pełni (mądrości chrześcijańskiej). Dojrzały chrześcijanin nie tylko jest zdolny do osobistej przemiany i potrafi dokonywać odpowiedzialnych wyborów w świetle wiary, którą zdobywa, ale ożywia tą wiarą różne wymiary życia społeczno-kulturalnego¹⁴. W ten sposób jest w świecie prawdziwym świadkiem Ewangelii.

Ponieważ dojrzewanie wiary nie jest celem samym w sobie, lecz skierowane jest na drugiego człowieka, który potrzebuje świadka i towarzysza własnej drogi doskonałości, katecheza dorosłych ukierunkowana jest na tworzenie wspólnot chrześcijańskich. Rozwój dojrzałej wiary zyskuje w ten

---

¹¹ Por. A. Cholewiński, *Warunki skutecznego głoszenia Ewangelii w świecie współczesnym*, „Ateneum Kapłańskie” 71(1979), s. 272; *Katecheza dorosłych we współczesnym Kościele*, „Materiały Problemowe” 9(1975) 3, 189-193.

¹² Por. W. Więcek, *Założenia i realizacja katechezy dorosłych według uchwał Soboru Watykańskiego II*, „Studia Warmińskie” (1979), s. 477; K. Ołdziejewska, *Podstawowe zagadnienie katechezy dorosłych...*, dz. cyt., s. 77-78.

¹³ Por. A. Exeler, D. Emeis, *Reflektierter Glaube...*, dz. cyt., s. 129.

¹⁴ Por. J. Szańca, *Katecheza prowadząca do wiary dojrzałej...* art. cyt., s. 181-182; E. Heretsch, *Kształcenie rodziców*, „Chrześcijanin w świecie” 10(1978) 6, s. 107-108; J. Majka, *Problem katechizacji dorosłych...*, art. cyt., s. 456, 462.

sposób charakter społeczny¹⁵ Zasada komunii zaś, współodpowiedzialności za dokonujący się wzrost osobowy i solidarności w trudzie zmagania się z trudnościami na drodze rozwoju, stanowi podstawę budowania dojrzałej wspólnoty eklezjalnej, która staje się miejscem i podmiotem katechezy dorosłych¹⁶ Dla dorosłego jest ona ponadto gwarancją trwania prawdy oraz środowiskiem wsparcia w jego wielorakich problemach. Ze względu na społeczny charakter rozwoju wiary, dorosły uczestniczy w życiu konkretnych wspólnot, przez co szczególnego znaczenia nabiera katecheza rodzinna i parafialna¹⁷ Ta druga odkrywa przed katechizowanym możliwość realnego zaangażowania się w ramach Kościoła lokalnego na miarę charyzmatów, jakie on posiada. Rolą katechezy dorosłych jest tworzenie takich wspólnot, które są w stanie odpowiedzieć na podstawowe potrzeby religijne i społeczne człowieka dorosłego. Podkreśla się, że musi to być wspólnota, która udziela rzeczywistego doświadczenia wiary¹⁸ Zatem proponuje się katechumenalny charakter drogi chrześcijańskiego rozwoju, gdzie zasadą jest istnienie wspólnot na miarę człowieka. Jednocześnie zwraca się uwagę na eklezjalność tych wspólnot, która oznacza ich żywą łączność z Kościołem Powszechnym.

Miarą skuteczności katechezy dorosłych w prowadzeniu do dojrzałej wiary jest umiejętność inkulturacji wiary. Wiara chrześcijańska jest bowiem zawsze obecna w jakimś kontekście ludzkiej kultury. Z tego względu inkulturacja z jednej strony jest uwiarygodnieniem katechezy dorosłych, z drugiej – umożliwia stałe pogłębianie wiary¹⁹ Nie chodzi tu tylko o przekazywanie wiary za pomocą zrozumiałego dla danego człowieka języka, lecz o cały proces przenikania od wewnątrz ludzkiej egzystencji, otwartej na rzeczywistość nadprzyrodzoną. Konieczna jest ciągła analiza sytuacji i potrzeb dorosłego, która bierze pod uwagę wspólnotę chrześcijańską, zróżnicowaną

---

¹⁵ Por. J. Skórcz, *Aktualność katechizacji dorosłych*, „Wiadomości Archidiecezji Gnieźnieńskiej” 28(1973) 7-9, s. 203.

¹⁶ Por. K. Wawrzynek, *Katechizacja dorosłych...*, art. cyt., s. 245; *Katecheza dorosłych we współczesnym Kościele...*, art. cyt., s. 194; E. Alberich, *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*, Warszawa 2003, s. 235-236.

¹⁷ D. Emeis, *Rodzice jako katecheci*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 13(1980), s. 63; M. Marczewski, *Małżeństwo i rodzina w parafii*, „Chrześcijanin w świecie” 16(1984) 12, s. 55-71; J. Krucina, *Parafia w służbie małżeństwa i rodziny*, „Colloquium Salutis” 21-22(1989-1990), s. 195-206.

¹⁸ Por. H. Bednorz, *Katecheza dorosłych...*, art. cyt., s. 9; *Katecheza dorosłych we współczesnym Kościele...*, art. cyt., s. 186; J. Mariański, *Małe grupy szansą apostołstwa świeckich*, „Homo Dei” 55(1986) 1, s. 45-46.

¹⁹ R. Niparko do pewnego stopnia utożsamia katechezę dorosłych z ewangelizacją, którą rozumie jako *inkulturację całego życia*. Por. *Katecheza dorosłych – diagnoza sytuacji...* art. cyt., s. 41. Dlatego uważa, że człowiek dorosły wymaga zawsze indywidualnego i nieszablonowego podejścia w katechezie. Por. tamże, s. 42.

indywidualnie i społecznie, środowiskowo i kulturowo, i która uwzględnia niepowtarzalność ludzkiej osoby i odrębność jej drogi osobowego wzrastania²⁰ Jedynie adekwatna do sytuacji dorosłego formacja pozwala spodziewać się osiągnięcia podstawowych zamierzeń, zwłaszcza jeśli uwzględnimy ciągłe przemiany społeczne i kulturowe, w ostatnich czasach przybierające na sile. Katecheza dorosłych staje się więc miejscem spotkania Ewangelii z człowiekiem współczesnym, sposobem prowadzenia dialogu o jego rzeczywistych problemach, nadziejach, wartościach czy zagrożeniach dla jego rozwoju. Katecheza uzdalnia człowieka dorosłego do rozpoznawania znaków czasu i krytycznego odbioru zjawisk, które na co dzień obserwuje²¹ Niezbędne jest przy tym posługiwanie się językiem odpowiednim dla dorosłego odbiorcy orędzia zbawienia.

3. Zasady doboru treści w katechezie dorosłych

Posiadając własne cele i zadania, katecheza dorosłych podejmuje specyficznie nowe tematy, w które poprzednie etapy formacji chrześcijańskiej zaledwie go wprowadzały. Wynika to z okresu rozwojowego, w jakim znajduje się człowiek dorosły, i zależy od jego osobistych i społecznych doświadczeń, jakie są jego wewnętrznym udziałem. Dlatego katecheza dorosłych daje silne podstawy dojrzałej wierze, jeżeli odwołuje się do przekonującej dla dorosłego motywacji i otwiera przed nim szerokie, i konkretnie związane z jego rzeczywistymi problemami perspektywy pełni chrześcijańskiego życia²² Konieczne jest przy tym uznanie go za dorosłego, uszanowanie jego zdolności i umiejętności odpowiedzialnego wyboru, pozwolenie na krytyczny sposób patrzenia i oceny, udzielanie szerokiego pola do inicjatywy. Jeśli katecheza ma być dla dorosłych znajdujących się na różnych etapach rozwoju wiary, konieczne są takie treści, które nie zawężają zbyt mocno ludzkiej egzystencji ani nie wychodzą zbyt daleko poza to, co jest doświadczeniem²³

Wśród podstawowych zasad doboru treści należy wymienić: wierność doktrynie chrześcijańskiej, zakorzenienie w ludzkim doświadczeniu oraz

---

²⁰ Por. J. Chartyński, *Teologiczne kształcenie dorosłych*, „Collectanea Theologica” 41(1971) 4, s. 177.

²¹ Por. tamże; R. Rak, *Katecheza dorosłych w parafii*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 60(1984) 1, s. 24.

²² Por. A. Exeler, D. Emeis, *Reflektierter Glaube...*, dz. cyt., s. 121; S. Wójtowicz, *Formacja religijna dorosłych*, „Homo Dei” 43(1974), s. 184.

²³ Por. J. Majka, *Problem katechizacji dorosłych...*, art. cyt., s. 461-463.

funkcjonalność formacji. Są one podstawą integralnej oraz skutecznej katechezy dorosłych²⁴ Nie tylko odślaniają prawdziwy zamysł Boga względem człowieka, wprowadzając go w Tajemnicę miłości, ale uzdalniają do życia według tej Tajemnicy, unaoczniając jej obecność w codziennym zmaganiu się z życiem. Katecheza dorosłych w ten sposób wtajemnicza oraz wychowuje do umiejętności całościowego podchodzenia do wszystkich zagadnień. Jest zarazem procesem służącym identyfikacji i interpretacji własnej egzystencji, szczególnie w odniesieniu do doświadczenia chrześcijańskiego, na które składają się treści i język doświadczenia biblijnego, treści i język doświadczeń eklezyjalnych (historia, liturgia, święci, itp.), treści i język doświadczeń współczesnych chrześcijan (w odniesieniu do problemów, sytuacji i sposobu egzystencji w dzisiejszym świecie)²⁵ Kryterium wierności doktrynie chrześcijańskiej w tym procesie odpowiada wymaganiom dotyczącym kompletności orędzia zbawienia. W określaniu treści katechezy dorosłych nie może bowiem dojść do sytuacji kompromisu czy rezygnacji z organicznego i globalnego charakteru orędzia chrześcijańskiego. Dlatego konieczne jest, by przekazać niezmiennie orędzie w formie zdolnej przekonać współczesnego człowieka, że istotnie zaspokaja ono jego oczekiwania i potrzeby. Kryterium to łączy się więc bezwzględnie z zasadą wierności ludzkim doświadczeniom. Bez zakorzenienia w nich, katecheza dorosłych pozostanie teorią i nie wpłynie w żaden sposób na decyzję nawrócenia. W doborze treści chodzi zatem ostatecznie o ustawienie treści w bezpośrednim stosunku do adresata, by wartości religijne stały się dla niego wartością egzystencjalną. W końcu, kryterium funkcjonalności domaga się doboru treści, służących wychowaniu i dojrzewaniu wiary. Katecheza dorosłych kładzie w ten sposób nacisk na procesy dotyczące wzrostu w wierze, respektując określony rytm i sposoby dojrzewania dorosłych, co sprawia że kryterium funkcjonalności nie oznacza redukcji orędzia chrześcijańskiego do prostych sposobów osiągnięcia celów, jakie sobie stawia²⁶ Te trzy – jednocześnie stosowane – podstawowe kryteria doboru treści wiary zdają się spełniać postulat *dojrzałości* katechezy.

²⁴ Por. M. Majewski, *Pedagogiczno-dydaktyczne wartości katechezy integralnej*, Kraków 1995, s. 87-98; *Katecheza dorosłych we współczesnym...*, dz. cyt., s. 187; R. Murawski, *Katecheza wierna Bogu i człowiekowi*, „Katecheta” 5(1974), s. 196-200.

²⁵ Por. A. L. Szafranski, *Kairologia. Zarys nauki o Kościele w świecie współczesnym*, Lublin 1990, s. 395-396; K. Misiaszek, *Zagadnienie katechezy dorosłych według dokumentu „Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej”* w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła...*, art. cyt., s. 57-58; E. Alberich, *Katecheza dzisiaj...*, dz. cyt., s. 111-116; W. Więcek, *Założenia i realizacja katechezy dorosłych...*, art. cyt., s. 482-483.

²⁶ Por. *Katecheza dorosłych we współczesnym...* art. cyt., s. 191-193; W. Więcek, *Założenia i realizacja katechezy dorosłych...*, art. cyt., s. 488.

4. Zasady doboru metod w katechezie dorosłych

Kryteria doboru metod w katechezie dorosłych dzielą się na trzy odrębne, choć istotowo ze sobą powiązane zagadnienia: katechumenalnego charakteru formacji dorosłych, jego ukierunkowania na rodzinę i parafię oraz przekazu wiary w formie dialogu²⁷. W dokumentach kościelnych preferuje się stopniowe zdobywanie dojrzałości w chrześcijańskiej wierze, stawiając katechumenat chrzcielny za wzór. W formacji katechumenalnej wyróżnia się więc etapy, które dorosły osiąga w miarę stopniowego dojrzewania w wierze; katecheza dorosłych ma na każdym z nich zapewnić inicjację do życia chrześcijańskiego wciąż na nowym etapie rozwoju osobowego²⁸. Z tego też względu mówi się o stylu katechezy katechumenalnej (inspiracji katechumenatu). Paradygmatem jest więc przygotowanie do chrztu, jednak dopiero w późniejszej formacji katecheza pomaga tak naprawdę poznać tajemnice zbawczego planu Boga, rozwijać rzeczywistość otrzymanego chrztu i kształtować zaangażowaną, świadomą i odpowiedzialną postawę. Podstawowym zadaniem staje się tworzenie szeroko pojętej wspólnoty inicjacyjnej, w której człowiek dorosły może zdobywać przez całe życie odpowiednią formację i doświadczenie życia chrześcijańskiego²⁹.

Katecheza dorosłych zwraca się w kierunku osobowo-egzystencjalnego i wspólnotowego przeżywania daru wiary i rozwijania go tak, aby zdobywać chrześcijańską mądrość i świętość. Wypełnienie tego zadania powierza się dorosłym w ich rodzinach i parafiach. Katecheza rodzinna jest czynnikiem wychowania religijnego dzieci, ale i formą samowychowania rodziców³⁰. Ponieważ właściwe wypełnianie obowiązków małżeńskich i rodzinnych oraz

²⁷ Por. S. Wójtowicz, *Formacja religijna dorosłych...*, art. cyt., s. 188; E. Heretsch, *Kształcenie rodziców...*, art. cyt., s. 104-108; F. Kamecki, *Metoda dialogu w katechezie spotkania osobowego*, „Studia Pelplińskie” (1977), s. 307-312; Z. Czerwiński, *Katechumenat dorosłych ochrzczonych jako model katechezy sakramentalnej*, „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” 63(1989) 1, s. 131-137; R. Rak, *Katecheza dorosłych w parafii...*, art. cyt., s. 21-24.

²⁸ Por. R. Murawski, *Teologiczne podstawy katechezy dorosłych*, „Ateneum Kapłańskie” 71(1979) 2-3, s. 185-186.

²⁹ K. Misiaszek, *Katecheza dorosłych w dokumentach Kościoła*, „Horyzonty Wiary” 12(2001) 2, s. 43-44; J. Charytański, *Teologiczne kształcenie dorosłych...* art. cyt., s. 177.

³⁰ Por. W. Więcek, *Założenia i realizacja katechezy dorosłych...* art. cyt., s. 484; K. Wawrzynek, *Katechizacja dorosłych...* art. cyt., s. 247-248; J. Wilk, *Próba teologicznego uzasadnienia katechumenatu rodzinnego*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 24(1977) 6, s. 81-82.

podjęcie wychowania dzieci w wierze są zadaniami bardzo poważnymi, dorośli mają prawo być przygotowani do nich oraz podtrzymywani w trudzie ich realizacji³¹ Wydaje się przeważać obecnie świadomość, że katecheza rodzinna jest wprowadzaniem (wtajemniczaniem) wszystkich członków rodziny w coraz pełniej pojęte życie chrześcijańskie poprzez zwyczajne, codzienne życie. Jest to zwyczajna, najbardziej naturalna forma katechezy dorosłych. Katecheza rodzinna ma także prowadzić do budowania prawdziwej wspólnoty eklezjalnej, wzajemnego doskonalenia się małżonków, zespolenia funkcji naturalnych z religijnymi. Podobne funkcje spełnia wspólnota parafialna, lecz w o wiele szerszym zakresie. Formy ewangelizacji w parafii wzorują się na rodzinno-katechumenalnym stylu życia i działania³²

Ze względu na ukierunkowanie formacji dorosłych na rodzinę i prowadzenie jej w parafii, proces katechetyczny domaga się, by istniała wielość czynników, które go tworzą: dobry program duszpasterski, wspólnota chrześcijańska, pozytywne doświadczenia itd. Aby katecheza posiadała charakter spójny i organiczny, potrzebny jest więc systematyczny i organiczny program, zbudowany w oparciu o dokładnie sformułowane cele, ciągły i stały rytm spotkań, roztropne programowanie tego, co ma się wykonać (także w przypadku spotkań okazjonalnych)³³ W dokumentach dostrzega się z tego względu konieczność przyjęcia wielu modeli (według zróżnicowania kulturowego i społecznego wspólnot chrześcijańskich) oraz kierunków (według stopnia rozwoju duchowego osób dorosłych) katechezy dorosłych³⁴ Coraz bardziej zwraca się także uwagę na dialogiczny charakter pracy katechetycznej z dorosłymi. Ponadto kryterium katechezy nie jest już zdobywanie jak największej liczby osób dla Chrystusa, ale zdolność przenikania do sumienia

---

³¹ Por. W. Kubik, *Obowiązek formacji laikatu*, „Horyzonty Wiary” 1(1990) 1, s. 15.

³² Por. Z. Czerwiński, *Katechumenat dorosłych...* art. cyt., s. 135-137; R. Rak, *Katecheza dorosłych w parafii...*, art. cyt., s. 21-24.

³³ Por. R. Chałupniak, *Jaka katecheza dla dorosłych?*, w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła...*, dz. cyt., s. 110-111.

³⁴ Wymieniają je poszczególni autorzy: por. Z. Czerwiński, *Kierunki pracy katechetycznej z dorosłymi*, „Tygodnik Powszechny” 32(1978) 16, s. 4-5; R. Murawski, *Kierunki i formy pracy katechetycznej z dorosłymi w parafii*, „Śląskie Studia Teologiczno-Historyczne” 13(1980), s. 67-70; J. Gevaert, *Koncepcja katechezy dorosłych*, „Ateneum Kapłańskie” 71(1979) 2-3, s. 177-178; L. Warzybok, *Katecheza dorosłych*, „Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne” 6(1978) 3-4, s. 103-104; R. Ryngwelski, *Problemy katechizacji dorosłych na tle współczesnej rzeczywistości religijno-społecznej*, „Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne” 16(1988) 1-2, s. 35-39.

pojedynczego człowieka, co najlepiej obrazuje pedagogia Chrystusa, która dała podstawy dialogowi kulturowemu³⁵

Tak sformułowane kryteria doboru metod wytyczają poważne zadanie wszystkim, którzy włączają się w tworzenie katechezy dorosłych. Jest to przedsięwzięcie o tyle trudne, że ma się do czynienia z osobami stale się rozwijającymi, a zarazem w jakimś stopniu dojrzałymi w wierze. Wydaje się, że jest to zadanie możliwe do zrealizowania, jeśli uwzględni się wspomniane wyżej fundamentalne w pracy z dorosłymi czynniki, czyli odpowiedni program duszpasterski, tworzenie dojrzałej wspólnoty eklezjalnej oraz sięganie do doświadczeń katechizowanych. Tym bardziej, że dorośli nie tylko są odbiorcami, ale i twórcami swej własnej formacji.

5. Wnioski i propozycje

Nie posiadamy żadnego kościelnego dokumentu, który wprost przedstawiałby koncepcję katechezy dorosłych, choć w wielu dokumentach o formacji religijnej dorosłych się wspomina. Dlatego Kościół stoi obecnie przed poważnym zadaniem przygotowania wyczerpującego w swoich propozycjach dokumentu o katechezie dorosłych, skoro uznaje ją za podstawową formę katechezy. Jeśli myśli się o podjęciu nowej ewangelizacji w sposób dojrzały i na miarę rzeczywistych potrzeb człowieka dorosłego, trzeba wprost nawiązać do dorobku nauk humanistycznych, trzeba tworzyć autentyczną przestrzeń dla dialogu kulturowego. Zresztą nie mogą to być jedynie inicjatywy odgórne. Już samo włączenie dorosłego w proces tworzenia katechezy i pozwolenie mu na przyjęcie adekwatnej do jego niepowtarzalnego rozwoju osobowego drogi dojrzewania wiary znacznie poszerza tę przestrzeń, dając dorosłemu chrześcijaninowi możliwość uczestniczenia w powstawaniu koncepcji formacyjnej. Rodzi to także poważne konsekwencje dla katechetów prowadzących katechezę dorosłych. Stają się oni bowiem równorzędnymi partnerami dialogu wiary, towarzyszami wspólnej drogi rozwojowej. Ich zaangażowanie w proces katechetyczny nie kończy się wraz z przekazaniem istotnych wartości czy wyjaśnieniem pewnych wątpliwości związanych z drogą doskonałości, ale jest podejmowaniem roli promotora wszechstronnego i integralnego rozwoju człowieka. Katecheza dorosłych w ten sposób wyznacza nowy styl prowadzenia duszpasterstwa: odejście od wszelkiej działalności typu „akcyjnego” i „umoralniającego” na rzecz szerokiego programu pastoralnego, uwzględniającego rzeczywiste problemy i potrzeby ludzi dorosłych. Kościół

---

³⁵ Por. J. Gracla, *Znaczenie katechezy dorosłych...* art. cyt., s. 164; S. Wójtowicz, *Formacja religijna dorosłych...*, art. cyt. s. 190.

dojrzały potrzebuje katechezy dorosłych, by możliwa była pełna wolność wiary oraz świadomość wspólnotowego zdobywania celu, jakim jest doskonałość (świętość).

Jeżeli Kościół podejmuje się dzieła nowej ewangelizacji (nadaje katechezie ukierunkowanie ewangelizacyjne), w sposób konkretny musi uczynić wspólnotę warunkiem, miejscem i podmiotem katechezy dorosłych tak, aby w niej można było kształtować chrześcijan zakorzenionych w wierze i otwartych na świat. Nie wystarczy bowiem wypracować eklezjologię komunii, lecz trzeba wykorzystać jej zasady dla zbudowania dojrzałych wspólnot eklezjalnych, które będą na miarę człowieka dorosłego. To znaczy, że należy wcielić w życie nową perspektywę pedagogiczną, według której małe wspólnoty (wspólnoty podstawowe) podejmują dzieło twórczego dialogu i współodpowiedzialności. Takie wspólnoty, zdolne do rodzenia osób prawdziwie nawróconych, stają się jednocześnie miejscem rozwiązywania konkretnych problemów ludzi dorosłych, i przez to nadają ewangelizacji charakter integralnej, osobowej formacji. Personalizacja wiary, dokonująca się w ramach małych wspólnot, wydaje się być najlepszym sposobem na uniknięcie religijności sformalizowanej, masowej, infantylnej. Wspólnotowy model katechezy prowadzi w końcu także do zakorzenienia orędzia w konkretnym, odpowiadającym poszczególnym typom dorosłego odbiorcy, kontekstom kulturowym. Dzięki temu chrześcijańskie doświadczenie zinkulturowanej pod względem środowiska, treści i metody wiary chrześcijańskiej staje się podstawową, funkcjonalną w życiu dorosłego, treścią katechezy dorosłych.

Refleksja Kościoła, jaką odczytujemy z dokumentów, pozwala prowadzić katechezę dorosłych w sposób dojrzały, a więc wychodzić naprzeciw rzeczywistym oczekiwaniom dorosłych, jednak brak całościowej koncepcji pozostawia wiele pytań, i wielu jeszcze ludzi nie znajduje swojego miejsca w Kościele. Przyszłość katechezy zależy także od tego, czy Kościół znajdzie odpowiedzi na te pytania i czy zaprosi dorosłych do współudziału w tym poszukiwaniu. Wreszcie, w jaki sposób przedstawi on swoje propozycje ludziom, którzy postawią kolejne pytania, wskazując na niezbędną ciągłą odnowy Kościoła, powołanego do służby człowiekowi w stale rozwijającym się świecie. Dlatego istotnym problemem, które potrzebuje rozpoznania i szerszego opracowania, jest problem inkulturacji wiary. Zjawisko globalizacji życia, przy jednoczesnym zanikaniu wartości rodzinnych sprawia, że zarówno język, jak i treści w katechezie muszą odpowiadać wszelkim współczesnym odniesieniom społecznym i kulturowym, by żaden wymiar życia ludzkiego nie pozostawał poza możliwością nawiązania dialogu wiary. Niezbędne jest przy tym wypracowanie licznych programów lokalnych dla katechezy dorosłych.

Należy wymienić jeszcze kilka kwestii bardziej szczegółowych. Wśród nich konieczna wydaje się być potrzeba głębszej analizy procesu rozwoju wiary

względem rozwoju osobowego. Nie dość dogłębne poznanie tej kwestii jest powodem małej skuteczności w odbiorze katechezy przez dorosłych, zainteresowanych głównie swoim życiem osobistym. Po drugie, w dokumentach w ogóle nie podejmuje się w ramach formacji dorosłych zagadnień etyki seksualnej. Tymczasem w życiu dorosłego zbyt wiele jest problemów związanych z życiem seksualnym, aby przejść nad nimi obojętnie. Dorobek naukowy i tutaj może przyjść Kościołowi z ogromną pomocą. Po trzecie, niezwykle ważną sprawą jest język przekazu orędzia wiary czy doświadczeń wiary. Tradycyjny język chrześcijaństwa często pozostaje bowiem niedostępny dla współczesnych form myślenia oraz komunikacji, które podlegają nieustannemu procesowi głębokich przeobrażeń. Koniecznością staje się posługiwanie takim językiem, który – pozostając właściwy przekazowi religijnemu – tworzy przestrzeń spotkania i dialogu z każdym człowiekiem, także tym posiadającym odmienne od chrześcijańskiego spojrzenie na życie. Język jest poniekąd jednym z najważniejszych wyzwań, przed jakim staje Kościół, aby w sposób zrozumiały, sprawiający rzeczywiste wtajemniczenie w wiarę, wejść w dialog kulturowy.

Osobną kwestią jest tworzenie modeli katechezy dorosłych. W dokumentach udziela się podstawowych wskazań na ten temat. Poszczególne Kościoły czy wspólnoty potrzebują jednak bardziej rozszerzonej refleksji, aby sprostać wielorakim problemom kulturowym, ekonomicznym, społecznym i religijnym, które wpływają na rodzaj formacji. Dlatego należy uwzględnić w tworzeniu takich modeli badania naukowe, czy to socjologiczne, czy też natury bardziej ogólnej, dające podstawy do podejmowania, adekwatnych do sytuacji dorosłych, działań formacyjnych. Należy więc wskazać, w jaki sposób katecheza dorosłych, sprzyjając integralnemu rozwojowi człowieka, pozostając wpisana w całościowy program pastoralny danej społeczności wiernych, i posiadając przy tym charakter katechumenatu rodzinnego czy parafialnego, może najlepiej służyć dorosłemu odbiorcy orędzia zbawienia.